

Unaprjeđivanje pravne i društvene matrice radi prevencije femicida i rodno-zasnovanog nasilja u BiH

Šta je u imenu – etimološka i fenomenološka razmatranja

Etimologija i definicija

Femicid kao najteži oblik muškog rodno zasnovanog nasilja nad ženama i djevojčicama je prvi put prepoznat tokom prvog Međunarodnog suda za zločine protiv žena, koji je održan u Briselu u martu 1976. godine. Kao takvog koristila ga je u svom svjedočenju feministica Diana Russell, koja je zajedno sa Nicole van de Ven organizirala ženski sud kako bi učinile vidljivim zločine protiv žena i započele, kako je to Simone de Beauvoir u svom pozdravnom pismu sudu nazvala, radikalni proces „dekoloniziranja žena“.¹

Sama Russell navodi da „[d]efiniranje riječi koja označava ubijanje ženskih osoba važan je korak ka obznanjivanju ovog najvećeg oblika nasilja nad ženama. Imenovanje nepravde, a time i omogućavanje načina razmišljanja o njoj, obično prethodi formiranju pokreta koji bi se borio protiv te nepravde.“²

Etimološki gledano riječ 'femicid' u značenju kojem ga sada razumijemo dolazi iz engleskog jezika (femicide). Osmišljena je kao kovanica koja se sastoji od dvije latinske riječi: *femina*, žena i *caedere*, isjeći (u nekim prevodima čak i ubiti). Feministice su počele koristiti pojam femicid kao direktnu refleksiju na riječ 'homicid' koja se u nekoj od varijanti koristi u modernim jezicima koji počivaju na latinskom jeziku, ili čiji pravni jezik počiva na latinskom jeziku, kako bi se njome u najširem smislu opisalo svako ljudsko djelo lišavanja života drugog čovjeka.

U jezicima u upotrebi u Bosni i Hercegovini izvedenica 'homicid' se rijetko koristi. Međutim, i sama riječ ubistvo (ubojstvo, umorstvo) je rodno neutralna, te samim tim analiza i kritika koju je Russell pokrenula primjenjljiva je i na bosanskohercegovački patrijarhalni društveni, politički i pravni okvir.

Nekontrolirano kruženje i širenje pojma predstavlja i opasnost razvodnjavanja definicije što može dovesti do gubljenja političkog uticaja tog pojma.³ Tako se na primjer svako ubistvo žene nikako ne može smatrati femicidom jer se onda gube rodno utemeljeni dokazi o ubistvu žena, te se onemogućava moć koncepta femicid da ukaže na disbalans moći u patrijarhalnom društvu.

---

¹ Russell, D., "Report on the International Tribunal on Crimes against Women (Izveštaj sa Međunarodnog suda o zločinima protiv žena)", *Frontiers: A Journal of Women Studies*, proljeće, 1977, Vol. 2, br. 1, 1-6, str. 1

² Rusell, D. i Radford, J., *Femicide, The Politics of Woman Killing (Femicid, politika ubijanja žene)*, Twayne Publishers, New York, 1992, str. xiv.

³ Corradi i dr., Theories of femicide and their significance for social research (Teorije o femicidu i njihov značaj za društvena istraživanja), *Current Sociology*, vol. 64(7), 2016, 975-995, str. 977, citirajući Alvazzi Del Frate.

Russell je 2013. godine upozorila na korištenje definicije femicida kakva je, kako ona navodi, u to doba još uvijek bila u upotrebi u Ujedinjenim Nacijama (UN), a to je „ubistvo žene zato što je žena“. Takva definicija isključuje kao žrtve ženske bebe, djevojčice i djevojke (tinejdžerke). Također, insinuira da se radi o ubistvu koje je počinila jedna muška osoba nad jednom ženskom osobom, što onda zanemaruje činjenicu da mnoge femicide vrše grupe muškaraca, poput bandi i vojske.

Karen Ingala Smith,⁴ upozorava na problem depolitizacije termina femicid kad uđe u politike i pravne okvire. Korsiteći primjer UN Simpozija o femicidu koji je održan u Beču u novembru 2012. godine i Deklaracije o femicidu koja je proizašla iz simpozijuma Ingala Smith primjećuje da dok se na prvo čitanje definicija koja se koristi na Simpoziju⁵ i u Deklaraciji,⁶ a koji glasi „ubijanje žena i djevojčica zbog njihovog roda“, može činiti sveobuhvatnom, ona u principu ne identificira muškarce kao veliku većinu počinitelja ubistava žena i djevojčica što u konačnici ozbiljno potkopava svaku preventivnu namjeru političkih inicijativa. Prihvatajući argument da femicid također može uključivati da žene mogu ubiti žene zbog uticaja patrijarhalnih vrijednosti, Ingala Smith predlaže svoju definiciju kao „ubijanje žena, djevojčica i ženskih beba i fetusa,⁷ koje pretežno, ali ne uvijek, počine muškarci, kako bi se održao individualni i/ili kolektivni muški dominantni status, ili kao odraz nižeg statusa žena“.⁸

Manifestacije femicide

Radford⁹ napominje da se femicid, kao mizogino muško ubistvo ženskih osoba, pojavljuje u mnogim različitim formama, između ostalog nabrajajući:

1. Rasistički motivirani femicid
2. Homofobni femicid ili lezbicid
3. Bračni femicid
4. Femicid kojeg je izvršio stranac izvan doma ženske osobe
5. Serijski femicid
6. Masovni femicid

⁴ Ingala Smith, K. „Femicide“ (Femicid), u Lombard, N. ur. *The Routledge Book on Gender and Violence* (Routledgeova knjiga o rodu i nasilju), Routledge, Oxon, 2018, str. 158-170, str. 164-5

⁵ Academic Council on the United Nations System (ACUNS), Report on the Symposium of Femicide, 26 November 2012, United Nations in Vienna, dostupno na

http://www.dianarussell.com/f/Report_Symposium_Femicide_UN.pdf, pristupljeno maj 2023; Kratki opis simpozijuma na UN website je dostupan na <https://www.unodc.org/unodc/en/ngos/DCN5-Symposium-on-femicide-a-global-issue-that-demands-action.html>, pristupljeno u maju 2023.

⁶ Tekst Bečke deklaracije o femicidu dostupan na <https://www.femicideincanada.ca/sites/default/files/2017-12/VIENNA%20%282012%29%20DECLARATION%20ON%20FEMICIDE.pdf>, pristupljeno u maju 2023.

⁷ Autori ovaj dio tumače kao selektivni abortus iniciran patrijarhalnim zahtjevom za rađanjem isključivo dječaka, gdje muškarci i patrijarhalni obrasci obično prisiljavaju žene da abortiraju. Selektivni abortus je opresivna patrijarhalna praksa koja kontrolira ženska tijela u reproduktivne patrijarhalne svrhe. Ovo se ni u kom slučaju ne odnosi na pravo žene na abortus i na raspolaganje svojim tijelom i odluku o svom tijelu.

⁸ Ingala Smith, K., ibid, str. 169

⁹ Radford, J. u Russell, D. i Radford, J. ibid, str. 7.

7. Situacije u kojima dolazi do smrti žena usljed mizoginih stavova ili društvenih praksi (kao npr. namjerna transmisija HIV-a, zabrana abortusa, smrti prouzrokovane nepotrebnim operacijama kao što su histerektomija, klitoridektomija, čedomorstva ženskih beba, ili čak namjerna preferiranja dječaka nad djevojčicama što uzrokuje smrti djevojčica usljed zapuštanja ili izlgadnjivanja).

U svom tematskom izvještaju koji je objavila u maju 2012. godine, a koji je posvetila rodno zasnovanim ubistvima žena¹⁰ Specijalna izvjestiteljica UN-a za borbu protiv nasilja nad ženama i za njegove uzroke i posljedice, Rashida Manjoo uvodi termin femicida u UN dokumente prezentirajući pregled feminističkih diskusija o definiciji koje su se do tada razvile. Manjoo naglašava da je femicid ekstremna manifestacija postojećih oblika nasilja nad ženama, gdje nasilje nad ženama shvata kao najveći oblik opresije žena u društvu globalno. Femicid je krajnji čin nasilja kojem su žene izložene u kontinuitetu.

Manjoo ističe da ovakva ubistva nisu izolirani incidenti koji se pojavljuju iznenada i neočekivano. Sve žene diljem svijeta su izložene kontinuiranom nasilju jer žive u uslovima rodno zasnovane diskriminacije i prijetnji koje su uzrokovane strukturnim (kao što su društveni, ekonomski i politički sistemi), institucionalnim (kao što su formalne i neformalne društvene mreže i institucije), interpersonalnim (kao što su lični odnosi između partnera, među članovima porodice i unutar zajednice) i individualnim (kao što individualne sposobnosti da se odgovori na nasilje) faktorima, koji najčešće djeluju intersekcionalno.

U svom izvještaju Manjoo imenuje sljedeće oblike femicida¹¹:

1. Ubistva žena koja su rezultat nasilja u intimnim partnerskim odnosima
2. Ubistva žena optuženih za čarobnjaštvo/vještice
3. Ubistva žena u ime „časti“
4. Ubistva u kontekstu oružanog sukoba
5. Ubistva žena vezana uz miraz
6. Ubistva aboridžanskih i domorodačkih žena
7. Ekstremni oblici nasilnog ubijanja žena, koji ona povezuje sa rastućim sociopolitičkim fenomenom bandi, organiziranog kriminala, dilerima droge, lanacima trgovine ljudima i drogom, masovnim migracijama i proliferacijom malog i lakog oružja
8. Ubistva kao rezultat seksualne orijentacije i rodnog identiteta
9. Drugi oblici rodno zasnovanog ubistva žena i djevojčica u koje uključuje čedomorstva ženskih beba, selektivne abortuse kao opresivna patrijarhalna praksa, ali i druge štetne prakse nasilja nad ženama.

---

¹⁰ Manjoo, R., *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Rashida Manjoo, UN General Assembly, Human Rights Council, Twentieth session, Agenda item 3, br. Dokumenta A/HR/C/20/16, 23. maj 2012. godine, dostupno na <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/136/00/PDF/G1213600.pdf?OpenElement>, pristupljeno maj 2023.

¹¹ Manjoo, *ibid*, para 29-81 str. 8-20

U kontekstu EU, Pododbor za ljudska prava Evropskog parlamenta (DROI) je 2021. godine zatražio izradu studije o femicidu koju je uradila Consuelo Corradi, profesorica sociologije sa LUMSA Univerziteta u Italiji.¹²

U izvještaju Corradi ističe da slučajeve femicida možemo klasificirati u različite vrste, i to prema ponašanju počinitelja, odnosu počinitelja sa žrtvama, i širem kontekstu nastanka ovog zločina. U tom kontekstu ona pobraja sljedeće vrste¹³:

1. Femicid u intimnim partnerskim odnosima
2. Femicid unutar porodice (neintimni odnosi) koji se može dalje podijeliti na:
  - a) Femicid u ime časti
  - b) Smrti zbog miraza
  - c) Femicid-suicid¹⁴
3. Femicid u uslovima rata i konflikta
4. Selekcija ženskog spola
5. Lov na vještice
6. Druge vrste u kontekstu pristupa zasnovanog na ljudskim pravima (npr. u kontekstu trgovine ljudima, žene koje pripadaju etničkim manjinama i domorodačkim grupacijama, i sl. grupacije žena iz marginaliziranih populacija).

Ono što je bitno istaknuti jeste da u svom izvještaju Corradi primjećuje da dok se u Evropi femicid općenito shvata u kontekstu intimnih partnerskih odnosa, „takav ograničeni pojam ne pokriva potpunu stvarnost ovog zločina na našem kontinentu i diljem svijeta.“¹⁵

Definicije i oblici femicida u BiH

U kontekstu Bosne i Hercegovine, ne možemo se pohvaliti nekim feminističkim raspravama o femicidu niti njevoj definiciji.

U svom tekstu u kojem pruža društvenu analizu femicida u kontekstu intimnih partnerskih odnosa, Tamara Zablocka ističe da

„definicija femicida koja najbolje odgovara bh. kontekstu je ona koju su Diana Russell i Jane Caputi 1990. godine dale u članku „Femicid: Govoreći neizrecivo“, navodeći da

---

¹² Corradi, C. *Femicide, its causes and recent trends: What do we know? (Femicid, njegovi uzroci i najnoviji trendovi: Šta znamo?)*, Evropski parlament, novembar 2021., dostupno na [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/653655/EXPO_BRI\(2021\)653655_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/653655/EXPO_BRI(2021)653655_EN.pdf), pristupljeno maj 2023.

¹³ Corradi, 2022, ibid, str. 6-8

¹⁴ Ovdje treba primijetiti da se ovaj oblik femicida pojavljuje u intimnim i neintimnim porodičnim odnosima. Pozivajući se na istraživanje sprovedeno u Rumuniji Corradi primjećuje sljedeće (str. 7): „do 67 % svih slučajeva femicida-samoubistva počinili su muški intimni partneri, a do 97 % slučajeva rođaci; gotovo 50 % počinjeno je u kući žrtve, nakon što se ona razvela od potencijalnog počinitelja. Kada žrtva ima djecu, u 30% slučajeva i ona su na meti nasilnika.“ Dok u vezi femicida u intimnim partnerskim odnosima Corradi opaža da je to trenutno najbolje dokumentiran oblik femicida, za femicid-suicide ona ističe da je ovaj oblik femicida nedovoljno dokumentiran.

¹⁵ Corradi, 2022, ibid. str 3

je femicid „ubijanje žena od strane muškaraca iz mržnje, prezira, zadovoljstva ili osjećaja vlasništva nad ženama, odnosno seksizma“.¹⁶

Dok bi se dalo razgovarati da li je ova definicija najadekvatnija za BiH kontekst, Zablocka je ustvari jedina feministica koja je ponudila neka razmišljanja o definiranju femicida u našem kontekstu¹⁷.

Kako nema rasprava o definicijama, tako u kontekstu Bosne i Hercegovine nema ni razgovora da li postoje drugi oblici femicida osim zaista izraženog femicida u kontekstu intimnih partnerskih odnosa. Recimo na primjer, moglo bi se diskutirati da li u definiciju femicida uključiti, kako neke feministice sugeriraju, i situacije u kojima dolazi do smrti žena usljed mizoginih stavova društva zbog kojeg je upotpunosti zanemaren zdravstveni sistem koji se bavi pitanjima reproduktivnog zdravlja žena, pa se sve češće bilježe čak i smrti žena tokom porođaja.¹⁸ Naravno, pored otvaranja diskusija za sve ovo bi nam trebali i neki konkretni podaci o smrtima žena u BiH, čime se baš i ne možemo pohvaliti.

Prikupljanje relevantnih rodno razvrstanih podataka kao uslov za adekvatan rad na prevenciji femicida

Patrijarhalna društva su razvila statističke sisteme u koje su ugradili koncepte i definicije koje odgovaraju održavanju patrijarhalnog sistema. Feministice su odavno upozoravale da su statistički sistemi orodnjeni i da nisu neutralni. Međutim, tek u zadnje dvije decenije su se, uglavnom inspirisane teorijom promjene¹⁹ koju su usvojila mnoga UN tijela koja se bave razvojem, i feministice više uključile u razgovore o statistici i prikupljanju podataka zahtijevajući od statističkih sistema da razviju adekvatne kategorije koje bi nam mogle efikasno ukazivati na rodnu (ne)jednakost ili rodno zasnovano nasilje.²⁰ U tom kontekstu se shvata da su dobro definirane kategorije podataka neophodne da bi se oslovilo nasilje nad ženama i djevojčicama, ali i da bi se radilo na jednakosti svih, te da dobro razvijeni indikatori mogu omogućiti praćenje svih intervencija i omogućiti da se na vrijeme reaguje.

Obaveza prikupljanja podataka iz Istanbulske konvencije

¹⁶ Zablocka, T. *ibid.*

¹⁷ U svojoj studiji Đukanović preuzima drugu Russellicinu definiciju „Ubijanje žena od strane muškaraca zato što su žene,“ ali se ne trudi otvoriti razgovor da li je ona u potpunosti adekvatna za bh kontekst. Vidi Đukanović *ibid.*, str. 4

¹⁸ Vidi npr. Radio Slobodna Evropa, *Protest u Bihaću zbog smrti porodilje i njezine bebe*, Bihać, 26. mart 2022, dostupno na <https://www.slobodnaevropa.org/a/protest-bihac-smrt-porodilja-beba/31771903.html>, pristupljeno maj 2023.

¹⁹ Prema UNDAF, „[t]eorija promjene je metoda koja objašnjava kako se očekuje da određena intervencija, ili skup intervencija, dovede do specifične razvojne promjene, oslanjajući se na uzročnu analizu temeljenu na dostupnim dokazima.“ Vidi UNDAF, *Theory of Change: UNDAF Companion Guidance (Teorija promjene: UNDAF smjernice)*, dostupno na <https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNDG-UNDAF-Companion-Pieces-7-Theory-of-Change.pdf>, pristupljeno maj 2023.

²⁰ Vidi npr. Wallby, S i dr., *The concept and measurement of violence (Koncept i mjerenje nasilja)*, Bristol University Press, 2017, dostupno na <https://www.jstor.org/stable/j.ctv47w5j0>, pristupljeno maj 2023.

Član 11.1.a Istanbulske konvencije izričito navodi da u svrhu provedbe Konvencije zemlje članice moraju ispuniti, između ostalog, zahtjev prikupljanja „razdvojenih relevantnih statističkih podataka u redovnim intervalima o slučajevima svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom Konvencijom”. Ova obaveza se u principu odnosi na prikupljanje administrativnih podataka koji se obično prikupljaju tokom rutinskog rada javnih službi kada žrtve nasilja traže pomoć (npr. policija, sudstvo, zdravstvene institucije, službe za socijalni rad, i sl.).

Uz pristup usmjeren na žrtve koji je izričito naglašen u Istanbulskoj konvenciji, za razvoj mjera za sprječavanje i efikasnu borbu protiv nasilja nad ženama potrebno je prikupljati tačne statističke podatke koji su posebno osmišljene da sadrže informacije i o žrtvi i o počinitelju. Nije dovoljno da različite institucije prikupljaju podatke samo za svoje potrebe, jer fragmentirani podaci ne daju potpunu sliku rodno zasnovanog nasilja. S tim u vezi, GREVIO je preporučio usklađivanje definicija i mjernih jedinica u svim evaluiranim zemljama.

Pored prikupljanja administrativnih podataka, Istanbulska konvencija u članu 11.2 zahtijeva i sprovođenje redovnih anketa. Ovo se između ostalog odnosi na potrebu sprovođenja istraživanja opće populacije omogućuju prikupljanje informacija o brojnim žrtvama koje se ne javljaju ili koriste javne službe, kao i onima koje to čine. Međutim, prikupljanje podataka ne smije postati svrha sama sebi. Kao što je navedeno u članu 11.1.b, potrebno je sprovesti istraživanja kako bi se shvatili prikupljeni podaci, otkrili uzroci i posljedice nasilja nad ženama i nasilja u porodici te analizirala efikasnost poduzetih mjera, uključujući istraživanje stope osuđujućih presuda koje su izričito su navedene u konvenciji kao jedna od tema koju bi trebalo istražiti. Na kraju, u članu 11.4 Istanbulske konvencije zahtijeva se od članica da osiguraju „da informacije prikupljene u skladu s ovim članom budu dostupne javnosti,“ s tim da se naravno mora voditi računa o potrebi zaštite privatnosti.

Zahtjev za prikupljanje podataka odnosi se na sve oblike nasilja obuhvaćene područjem primjene Istanbulske konvencije. U kontekstu ovog istraživanja, treba primijetiti da se femicid ne spominje direktno u Istanbulskoj konvenciji. Međutim, Konvencija je zamišljena kao dokument za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama, pa samim tim je relevantan i za prevenciju femicida.

„Femicide watch“²¹ ili opservatorij za praćenje femicida - Inicijativa praćenja femicida zbog efikasnijeg rada na prevenciji femicida

Nasljednica Rashide Manjoona poziciju Specijalne izvjestiteljice UN-a za borbu protiv nasilja nad ženama i za njegove uzroke i posljedice Dubravka Šimonović je 25. novembra 2015., na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama, pozvala sve države svijeta da se usredotoče na prevenciju femicida i uspostave „Femicide Watch“ ili opservatorij femicida.²²

²¹ Autori ove studije nisu uspjeli naći adekvatan prijevod na naše jezike. U našim jezicima Femicide watch je trenutno kao takav u upotrebi, ali bi bilo zaista dobro kada bi se kao i sa definicijom o femicidu kroz feminističke razgovore moglo doći do adekvatnog prijevoda.

²² Šimonović, D. „Why we need femicide watch, statements by Dubravka Šimonović (Zašto nam treba femicide watch, izjave Dubravke Šimonović)“ u Hemblade, H. i dr. *Femicide, Establishing Femicide Watch in every country*

Šimonović je naglasila da u prikupljanju, analizi i objavljivanju takvih podataka država mora saradivati s nevladinim organizacijama, nezavisnim institucijama za ljudska prava, akademskom zajednicom, predstavnicima žrtava i relevantnim međunarodnim institucijama. Prikupljeni podaci trebaju biti javno dostupni za svaku državu pojedinačno, a UN i druge organizacije trebaju osigurati globalnu i regionalnu objavu.

U septembru 2016., Šimonović je Generalnoj skupštini UN-a predstavila svoj izvještaj o „Modalitetima za uspostavu femicide watch-a”²³ gdje je preporučila da svaka država uspostavi fleksibilni model femicide watcha ili opservatorija za praćenje femicida (ili ih ugraditi u već postojeće mehanizme za praćenje nasilja nad ženama) vodeći računa o kontekstu i potrebama tog konteksta. Modeli bi trebali osigurati sistemsko prikupljanje relevantnih razvrstanih podataka o svim oblicima nasilja nad ženama, uključujući posebno o femicidu, s tim da bi se femicid trebao razdvojiti u dvije šire potkategorije gdje bi se posebno vodili podaci o femicidu u kontekstu intimnih partnerskih ili porodičnih odnosa, na bazi odnosa između žrtve i počinitelja, a posebno podaci o drugim vrstama femicida. Što je više moguće trebaju se prikupljati i podaci o slučajevima femicid-suicida. Prikupljene podatke trebaju analizirati interdisciplinarna tijela uspostavljena ne samo na državnom, već i regionalnom i globalnom nivou, te na osnovu analiza predložiti konkretne mjere za sprječavanje femicida i nasilja nad ženama. Analize svih slučajeva femicida, uključujući sudske slučajeve, trebale bi biti sistemski provedene s ciljem utvrđivanja nedostataka u sistemu prevencije i odgovora na rodno zasnovano nasilje, uključujući i pravosuđe, te utvrđivanja faktora rizika za sprječavanje rodno zasnovanog nasilja i zaštitu žena i djevojčica od femicida.

Prikupljanje podataka u BiH – još mnogo toga treba da se uradi

Istanbulsku konvenciju usvojio je 7. aprila 2011. Odbor ministara Vijeća Evrope. Konvencija je stupila na snagu 1. augusta 2014. nakon desete ratifikacije. BiH je postala članica Istanbulske konvencije u novembru 2013. godine. Postavši članicom Istanbulske konvencije, BiH se obavezala, između ostalog, ispuniti i obaveze proistekle iz člana 11.

Općenito gledajući, kao što je slučaj i sa mnogo drugih međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima, naše vlasti su rade potpisati i ratificirati ih. Međutim kada dođe do implementacije, često se obaveze iz tih dokumenata ili ignoriraju ili se nalaze razni izgovori, među kojima i nenadležnost zbog administrativna složenosti države.

U septembru 2019. godine GREVIO je pokrenuo polazni postupak procjene o zakonodavnim i drugim mjerama kojima se provode odredbe Istanbulske konvencije u Bosni i Hercegovini, koju

---

Volume VII (Femicid, uspostavljanje Femicide Watch-a u svakoj zemlji, volum VII), Beč, ACUNS, 2017, str. 5, dostupno na https://agendaforhumanity.org/sites/default/files/Femicide-Volume-VII-Establishing-a-Femicide-Watch-in-Every-Country_0.pdf, pristupljeno maj 2023.

²³ Šimonović, D., *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, Dubravka Šimonović, UN General Assembly, Seventy-first session, Agenda item 27, br. Dokumenta A/71/398, 23. septembar 2016., dostupno na <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/297/08/PDF/N1629708.pdf?OpenElement>, pristupljeno maj 2023.

je završio objavljivanjem Evaluacijskog izvještaja u novembru 2022.²⁴ U izvještaju je ukazano na niz aspekata u kojima je potrebno poboljšanje kako bi se postiglo bolje sprovođenje Istanbulske konvencije. Između ostalog, primjećeno je da dok su vidljivi pomaci u zakonodavstvu i nekim politikama u vezi prevencije i borbe protiv nasilja u porodici, Bosna i Hercegovina nije osigurala posebne integrirane mjere za borbu protiv drugih štetnih oblika nasilja nad ženama. Nadalje GREVIO je primijetio da dok se pristupi na razini politika doista bave i odražavaju rodnu prirodu nasilja nad ženama, to se ne reflektira u provedbi jer na primjer reakcije mnogih stručnjaka/inja, uključujući one iz centara za socijalni rad, policijskih službenika/ca i sudaca/kinja, često ustvari odražavaju duboko ukorjenjene rodne stereotipe. S tim u vezi GREVIO je izrazio zabrinutost da se unutar krivičnog postupka i procesnog prava porodično nasilje i drugi oblici nasilja nad ženama smatraju krivičnim djelima niske društvene opasnosti.

GREVIO je pohvalio neke pomake koji su učinjeni, naročito u Republici Srpskoj, kada je riječ o kriminalizaciji nekih oblika nasilja nad ženama, kao što su genitalno sakaćenje žena, proganjanje, prisilna sterilizacija, seksualno uznemiravanje i prisilni brak, te je pohvalio napore u Federaciji BiH usmjerene ka istom cilju.²⁵ Međutim, također je primjetio i da neke od izmjena nisu dovoljne da bi ispunile standarde Istanbulske konvencije, tj. da su neke definicije u krivičnim zakonima nedovoljne ili neadekvatne.

U pogledu obaveze prikupljanja podataka GREVIO je primijetio da

„Bosna i Hercegovina trenutno još uvijek nema sveobuhvatan i koordiniran sistem prikupljanja podataka koji bi dao ukupnu sliku slučajeva nasilja u porodici i drugih oblika nasilja nad ženama, kao i podrška i zaštita za cijelu državu, žrtve. U oba entiteta postoji određen broj službenih tijela koja primjenjuju različite metodologije u prikupljanju podataka, koji se uglavnom tiču nasilja u porodici. Prikupljanje podataka o drugim oblicima nasilja nad ženama je vrlo ograničeno...“²⁶

Prikupljanje administrativnih podataka u Bosni i Hercegovini provodi se na dva kolosijeka (izvještavanje o kriminalitetu i prikupljanje podataka o nasilju u porodici) koji još uvijek nisu objedinjeni u jedan koordinirani sistem, postoji i problem što različiti zakonski okviri nisu sinhronizovani. Ovo se prvenstveno odnosi na činjenicu da krivični zakoni entiteta nisu sinhronizovani, jer s izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika RS 2017. godine uvedena su nova krivična djela koja su usko definisana prateći Istanbulsku konvenciju, a u Federaciji BiH to još nije urađeno. Međutim, ne samo da se kriminaliziraju različita djela, već ni opisi krivičnih djela ni propisane kazne nisu potpuno iste.²⁷

Što se tiče praćenja femicida, ono kao takvo nije kriminalizirano niti u jednom entitetu. Međutim preko podataka o kriminalitetu moguće je doći do nekih informacija o krivičnim djelima koji

---

²⁴ Vijeće Evrope, GREVIO, *Polazni postupak procjene, izvještaj o zakonodavnim i drugim mjerama za provedbu odredbi Konvencije Vijeća Evrope sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)*, Bosna i Hercegovina, 8. novembar 2022, dostupno na <https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2023/02/GREVIO-IZVJESTAJ-bosanski-jezik.pdf>, pristupljeno maj 2023.

²⁵ Ibid, para 199, str. 74

²⁶ Ibid, para 58, str. 32

²⁷ Ibid, str. 21-2.

tretiraju ubistva. Tako na primjer, Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) prikuplja neke podatke o svim pojedinačnim krivičnim predmetima koji se vode pred sudovima i tužilaštvima u BiH. Sudovi i tužilaštva su uvezani u CMS sistem (sistem za automatsko upravljanje predmetima), s tim da se vode odvojene baze podataka za sudove (CMS) i tužilaštva (TCMS) koje nisu međusobno uvezane, niti su uvezane s policijskim prijavama, pa se tako ne mogu pratiti prekvalifikacije djela u istrazi.²⁸ S druge strane, prema informacijama do kojih je GREVIO došao CMS navodno omogućava „praćenje raznih faza sudskog postupka i time daje informacije o ishodu slučajeva prema djelu, uključujući broj osuđujućih presuda i vrstu izrečene kazne, međutim ova informacija se ne objavljuje javno.“²⁹ Da se potencijalno radi o femicidu moguće je utvrditi na osnovu činjenice da se u obje baze podataka vodi evidencija o spolu počinitelja i žrtve. Međutim ne vode se evidencije o odnosu između žrtve i počinitelja, a kvalitet podataka zavisi od toga koliko sudije/kinje i tužitelji/ce revnosno unose tražene podatke. Podaci nisu razvrstani niti prema dobi, niti se recimo može provjeriti da li je žrtva ranije bila izložena nasilju, odnosno da li je počinitelj bio ranije nasilan prema žrtvi, o kojem djelu se radilo, te koliko je bilo otvorenih istraga. Također, bitno je napomenuti da ove informacije nisu javno dostupne.

Drugi način praćenja femicida prema kriminalitetu moguće je preko izvještaja entitetskih zavoda za statistiku, odnosno Agencije za statistiku BiH. Agencija ne prikuplja direktno podatke, već to vrši preko entitetskih zavoda za statistiku koji prikupljaju podatke od sudova i tužilaštava putem upitnika koji se popunjavaju po okončanju predmeta i onda se agregirani skupovi podataka šalju Agenciji za statistiku BiH koja izdaje Godišnji statistički izvještaj: „Godišnji statistički izvještaj sadrži dio o kriminalitetu. Iako se u izvještaju navodi broj počinitelja i žrtava po spolu, podaci nisu razvrstani po krivičnim djelima već prema grupama krivičnih dijela, kao što su ‘krivična djela protiv života i tijela’ ili ‘krivična djela protiv imovine’. Detaljni podaci, kao što su odnos između žrtve i počinioca, nisu obuhvaćeni.“³⁰

Što se tiče „Femicide watch-a“ ili opservatorija za praćenje femicida u Bosni i Hercegovini, prema navodima koje je GREVIO primio od vlasti BiH tokom evaluacijskog procesa, inicirana su istraživanja slučajeva femicida i relevantnog institucionalnog okvira s ciljem uspostavljanja Femicide Watch-a.³¹ S tim u vezi treba istaknuti da je 2019. godine osnovan Odbor za praćenje provedbe i izvještavanje po Istanbulskoj konvenciji i femicidu³²

Ono što je bitno naglasiti jeste da je GREVIO pozvao vlasti da „poduzmu zakonodavne i druge mjere kako bi osigurale da se procjena rizika i upravljanje rizikom vrše sistematično u odnosu na sve vidove nasilja nad ženama obuhvaćene Istanbulskom konvencijom uz upotrebu standardiziranih alata za procjenu rizika zasnovanih na dokazima.“³³ Također je pozvao vlasti da uvedu sistem za analizu svih slučajeva rodno zasnovanih ubistava žena, s ciljem njihova

²⁸ Ibid, str. 25-6.

²⁹ Vijeće Evrope, GREVIO, ibid, para 61 str. 33-4

³⁰ Hagemann-White, C i Mlinarević, G., ibid, str. 26

³¹ Vijeće Evrope, GREVIO, ibid, para 77, str. 38

³² Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, *Odluka o osnivanju Odbora za praćenje provedbe i izvještavanje po Istanbulskoj konvenciji i femicidu u Bosni i Hercegovini*, Službeni glasnik 60/19, dostupno na <http://www.sluzbenilist.ba/page/akt/YJ3YnEDc8FA=>, pristupljeno maj 2023.

³³ Ibid, para 284, str. 99

sprječavanja, te pružanja sigurnosti ženama i osiguravanja adekvatnog kažnjavanja počinitelja uz odgovoran rad svih agencija koje dolaze u kontakt kako sa žrtvom tako i sa počiniteljem.³⁴

Šta možemo naučiti iz iskustva kriminalizacije femicida u Latinskoj Americi

Kada razmatramo pravno kodificiranje femicida i njegovo eventualno definiranje kao krivičnog djela moramo voditi računa o sveprisutnoj mizoginiji u našem društvu i činjenicu da naše patrijarhalne institucije nisu sposobne a i nevoljke su da je oslove. Feministice djeluju i institucionalno, a kako nam je to između ostalih i Manjoo pokazala u svojoj ulozi specijalne izvijestiteljice mogu i prodrmati patrijarhalne okove. Naravno, problem je kao recimo što je slučaj sa nekim oblicima nasilja nad ženama kada se feministice potpuno odstrane iz diskusija. Stoga, za bilo kakve aktivnosti potrebna nam je sveobuhvatna feministička diskusija i djelovanje.

Femicid kao krivično djelo je jedino prepoznato u zemljama Latinske Amerike.³⁵ Sam koncept femicida su prvo uvele feministice u teoretskim razmatranjima, a onda je koncept preuzet u političkom feminističkom aktivizmu.³⁶ Feministička teorija i aktivizam su skovali i upotrijebili pojam femicida „unutar političkog konteksta kako bi proizvele promjene u društvenom patrijarhalnom poretku i delegitimizirale nasilne smrti žena“.³⁷ Nakon toga, kao i sa samim konceptom nasilja nad ženama, slijedila je borba za priznavanje fenomena u javnom diskursu, te njegovo priznavanje i normiranje unutar javnih politika, međunarodnih dokumenata i nacionalnih zakonodavstava. U principu, kriminalizacija femicida/feminicida u Latinskoj Americi je bazirana na međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima i ženskim pravima.³⁸

Zemlje Latinske Amerike nisu na isti način pristupile kriminalizaciji femicida – neke su usvojile sveobuhvatni zakon o nasilju nad ženama i ovim zakonom feminicid kriminalizirale, neke su ga dodatno kriminalizirale u krivičnom zakonu. Neke zemlje nemaju opsežan zakon o nasilju nad ženama, ali kriminaliziraju femicid kroz krivične zakone. Onim zemljama koje nemaju sveobuhvatne zakone o nasilju nad ženama nedostaju posebne odredbe za prevenciju, zaštitu, istraživanje zločina i obeštećenje za žrtve. To je nešto na što treba posebno obratiti pažnju u daljnjim raspravama o kriminalizaciji femicida u kontekstu Bosne i Hercegovine. Ako smo zaista zainteresirani koristiti kriminalizaciju kao sredstvo prevencije femicida treba li nam također sveobuhvatan zakon koji se bavi nasiljem nad ženama i djevojčicama?

---

³⁴ Ibid, para 285

³⁵ Za pregled načina na koje je uveden femicid u ove jurisdikcije pogledati Deus, A. i Gonzalez, D., *Analysis of Femicide/Feminicide Legislation in Latin America and the Caribbean and a Proposal for a Model Law (Analiza legislature o femicidu u Latinskoj Americi i Karibima i prijedlog modela zakona)*, MESCEVI i UN Women, 2018, str. 13, dostupno na

<https://lac.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Americas/Documents/Publicaciones/2019/05/IFinal%20Analysis%20of%20Femicide%20Legislation%20in%20Latin%20America%20and%20the%20Caribbean-compressed.pdf>, pristupljeno u maju 2023.;

³⁶ Pasinato, W. i Avila, T. P.; ibid. str. 2

³⁷ Corradi i dr., ibid. Str. 988

³⁸ Pasinato, W. i Avila, T. P.; ibid. str. 4

Naravno kao i sa kriminalizacijom porodičnog nasilja, ni kriminalizacija femicida nije dovela do neposrednih značajnih promjena u smanjenju nasilja nad ženama i femicida. Nadalje, korištenje krivičnog prava kako bi se osudili svi oblici rodno zasnovanih ubistava ima svoja ograničenja koja su povezana isključivo sa individualnom odgovornošću, bez oslovljavanja strukturalnog nasilja i kriminaliteta (patrijarhalnog, mizoginog i seksističkog) sistema. Ali bez obzira na ograničenjima pravnih koncepata, najrelevantnija praktična posljedica kriminalizacije bila je podsticanje senzibiliteta aktera u pravosuđu i stvaranja bolje statistike. Feministice iz Latinske Amerike insistiraju da se kriminalizacijom femicida cilja na osudu i dekonstrukciju seksističkog sistema u kojem su ženska tijela dostupna za ubijanje, te da je to samo jedan korak u naporima na promociji rodne jednakosti i ljudskih prava žena:

„Sama kriminalizacija femicida, ako je ona odvojena od potpune politike prevencije, neće doprinijeti smanjenju ubistava žena. Ovo bi otkriće trebalo dovesti do razmatranja stvarnih uzroka rodno zasnovanog nasilja, diskriminirajućih kulturnih obrazaca, a ne do liječenja samo simptoma društvene bolesti. Posebnu pažnju treba obratiti na to da se snagama vezanim uz populistički kazneni diskurs ne dopusti da slobodno upravljaju feminističkom agendom.“³⁹

S obzirom da „konceptualizacija rodno zasnovanog nasilja nije prožeta kroz krivično-pravni sistem“,⁴⁰ potrebno je nadovezati se na dogmatske stavove o krivičnom pravu da je rodno zasnovano nasilje samo još jedna manifestacija nasilja koje postoji u društvu. Stoga je važno insistirati na tome da se rodno zasnovano nasilje smatra „oblikom diskriminacije koju proizvode nejednaki odnosi moći između muškaraca i žena unutar dominantnog patrijarhalnog sistema, zatim femicid/feminicid treba smatrati problemom od koji pogađa žene, samo zato što su žene, a to zahtijeva diferenciran i specijaliziran odgovor.“⁴¹ Iako bi moglo izgledati da je teško prevesti koncepte femicida/feminicida na krivične procese i pravila dokazivanja, naročito kada se odnose na društveno i kulturno okruženje koje određuje kriminalno ponašanje počinitelja izvan njihovog neposrednog motiva, krivično pravo ne može ostati neupitno kao rodno neutralno sredstvo i moramo tražiti načine da ga promijenimo.⁴²

Kratki pregled krivičnih zakonodavstava u EU, našoj regiji i Bosni i Hercegovini relevantnih za procesuiranje femicida

Pregled krivičnog zakonodavstva u EU relevantnog za procesuiranje femicida

Trenutno u svijetu preovlađuju tri različita sistema u nacionalnim krivičnim zakonodavstvima u vezi sa prevencijom, istragama, gonjenjem i kažnjavanjem rodno zasnovanih ubistava žena: države u kojima je femicid inkriminisan kao posebno krivično djelo, države u kojima rodno zasnovane okolnosti predstavljaju jedan od oblika krivičnog djela teškog ubistva i države u kojima je na snazi rodno neutralan sistem.⁴³ EIGE je analizirao krivična zakonodavstva svih država EU i Ujedinjenog

³⁹ Ibid, str. 13-14.

⁴⁰ Deus, A. i Gonzalez, D., ibid, str. 26

⁴¹ ibid

⁴² Ibid, str. 28

⁴³ UNDOC, Expert Group on gender-related killing of women and girls (Ekspertska grupa o rodno zasnovanim ubistvima djevojčica i žena), *Criminalization of gender-related killings of women and girls girls (Kriminalizacija*

Kraljevstva i zaključio da niti jedna od ovih država u okviru krivičnog zakonodavstva ne daje definiciju femicida niti ono postoji kao samostalno krivično djelo.

Zakonske odredbe na osnovu kojih bi se mogli procesuirati predmeti femicida mogu se svrstati u nekoliko kategorije. U prvu kategoriju spadaju pojedini oblici teških ubistava (koji su uglavnom rodno neutralni) koji zbog određenih okolnosti osnovnom djelu daju teži oblik i predviđaju se teže kazne ili kao otežavajuća okolnost koja se uzima u obzir prilikom izricanja kazne za određeno krivično djelo u granicama kazne koja je predviđena. Pored toga, u većini država EU potože pojedina krivična djela čiji primarni objekt zaštite nije život i tijelo čovjeka, ali kod kojih se smrtna posljedica javlja kao kvalifikatorna okolnost u odnosu na koju može postojati nehat ili umišljaj. U ovim slučajevima primarni predmet krivičnopravne zaštite nije život žene nego neke druga vrijednost zaštićena krivičnim pravom

Elementi vezani uz spol uključeni su u definiciju teškog ubistva u nekoliko država EU. Tradicionalniji oblik je ubistvo trudne žene (ne nužno od strane muškarca), koje se nalazi u krivičnom zakonodavstvu nekoliko zemalja. Ovdje je kvalifikatorna okolnost vezana uz konkretnu činjeničnu okolnost u vezi sa žrtvom, npr. ubistvo trudne žene kao oblik teškog ubistva.

Pojedina krivična zakonodavstva država EU kao kvalifikatornu okolnost uzimaju posebnu motivaciju počinitelja u vezi sa spolom ili rodnim identitetom i seksualnom orijentacijom žrtve⁴⁴, kada je ubistvo učinjeno iz mržnje prema grupi osoba ili osobi koja im pripada na temelju doba, spola, seksualne orijentacije, invaliditeta, rase, nacionalnosti, jezika, porijekla, društvenog statusa, vjere ili uvjerenja⁴⁵, motiva koji zaslužuju posebnu osudu⁴⁶, zbog posebne motivacije⁴⁷, zlonamjernih⁴⁸ ili drugih niskih⁴⁹ motiva.

Relevantni oblici teških ubistava uključuju i ubistvo zbog odbijanja žrtve da stupi u brak ili vanbračnu zajednicu⁵⁰, ubistvo člana porodice kojeg je počinitelj već ranije zlostavljao⁵¹, ili ako je žrtva prethodno uhođena. Tako, italijanski krivični zakon u članovima 576. i 577. predviđa

---

rodno zasnovanih ubistava žena i djevojčica), Bangkok, 11-13 November 2014, dostupno na <https://www.femicideincanada.ca/sites/default/files/2017-12/UNODC%20%282014%29%20CRIMINALIZATION%20OF%20GENDER-RELATED%20KILLINGS%20OF%20WOMEN%2C%20GIRLS.pdf>, pristupljeno u maju 2023

⁴⁴ Čl. 132. st. 2. tač. f) Krivičnog zakona Portugala, dostupno na http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=109&tabela=leis pristupljeno u maju 2023

⁴⁵ Čl. 129. st. 2. tač. 13. Krivičnog zakona Litvanije ibid.

⁴⁶ Čl. 148. st. 2. tač. 3. Krivičnog zakona Poljske, dostupno na https://www.legislationline.org/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf pristupljeno u maju 2023

⁴⁷ Čl. 145. st. 2. tač. d) Krivičnog zakona Slovačke, dostupno na https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf pristupljeno u maju 2023

⁴⁸ Čl. 160. st. 2. tač. c) Krivičnog zakona Mađarske, dostupno na https://njt.hu/translation/J2012I0100P_20200716_FIN.PDF pristupljeno u maju 2023

⁴⁹ Čl. 116. st. 4. Krivičnog zakona Republike Slovenje, dostupno na https://www.legislationline.org/download/id/9232/file/SLOV_CC.pdf pristupljeno u maju 2023

⁵⁰ Čl. 221-4 st. 10. Krivičnog zakona Republike Francuske, ibid.

⁵¹ Čl. 111. st. 3.; čl. 116. st. 1. tač. 6a). KZ RH. ibid

kaznu doživotnog zatvora ako je ubistvu prethodilo seksualno nasilje ili ga je počinio uhoditelj, ili je žrtva supružnik, čak i ako su zakonski rastavljeni, odnosno ako je žrtva osoba sa kojom je počinitelj bio u partnerstvu, bez obzira na to da li su živjeli zajedno ili ne.⁵²

Nekoliko država kao kvalifikatornu okolnost uzima i odnos između počinioca i žrtve. Pojedina zakonodavstva kao kvalifikatornu okolnost kod teškog ubistva predviđaju okolnost da je ubistvu prethodilo krivično djelo protiv slobode pojedinca ili spolne slobode. Tako, latvijski krivični zakon propisuje kao oblik teškog ubistva ono ubistvo koje je povezano sa silovanjem.⁵³

Ovi različiti oblici teških ubistava pokrivaju niz okolnosti koji se odnose na svojstvo pasivnog subjekta (trudna žena), odnos između počinioca i žrtve (bliska osoba ili član porodice), posebnu motivaciju počinioca (mržnja zbog spolnog ili rodnog identiteta), da je ubistvu prethodilo uhođenje ili seksualno ili drugo zlostavljanje ili neke druge okolnosti (odbijanje žrtve da stupi u brak). Međutim, svi ovi oblici teških ubistava, iako su uglavnom u praksi tiču rodnog ubijanja žena i djevojaka, nisu vezani uz spol, tako da teoretski i počinitelj i žrtva mogu biti muškarac ili žena. Rodno neutralne odredbe su inače karakteristične u krivičnom pravu i koriste se prilikom propisivanja krivičnih djela.

Krivični zakoni mnogih zemalja EU sadrže odredbe o otežavajućim okolnostima koje se mogu primijeniti na brojna krivična djela, uključujući ubistvo. Suprotno odredbama ispitanim u prethodnom dijelu, takve okolnosti ne tvore obilježje bića krivičnog djela teškog ubistva. Umjesto toga, one utječu na određivanje visine kazne za relevantna krivična djela u skladu s općim pravilima o odmjerenju kazne. Dakle, što se tiče kazne, postojanje otežavajućih okolnosti imaće za posljedicu da kazna bude teža, ali u granicama kazne predviđene za to krivično djelo. Konačno, relevantne otežavajuće okolnosti formulisane su na rodno neutralan način.

Pregled krivičnog zakonodavstva u regiji relevantnog za procesuiranje femicide

Za potrebe ove analize odabrali smo pregled krivično pravne regulative Srbije i Hrvatske kao ogledne primjere.

Srbija

Krivični zakonik Republike Srbije⁵⁴ (u daljem tekstu: KZ Srbije) ne poznaje krivično djelo femicide, odnosno ne poznaje rodno motivisano ubistvo žene kao samostalno krivično djelo. S obzirom da femicid nije inkriminisan kao posebno krivično djelo, on može biti kvalificiran kao obično ubistvo (čl. 113. KZ Srbije), kao neki od oblika teškog ubistva (čl. 114. KZ Srbije) ili kao poseban kvalificiran oblik krivičnog djela nasilja u porodici usljed koga je došlo do smrti člana porodice (čl. 194. st. 4. KZ Srbije). Kao oblik teškog ubistva femicid može biti tretiran kao ubistvo

⁵² Čl. 576. i 577. Krivičnog zakona Republike Italije, dostupno na <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto:1930-10-19:1398> pristupljeno u maju 2023

⁵³ Čl. 117. st. 7. Krivičnog zakona Latvije, ibid.

⁵⁴ Krivični zakonik Republike Srbije, ("Službeni glasnik Republike Srbije", broj 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 103/13, 108/14, 94/16 i 35/19).

žene učinjeno iz mržnje prema ženskom spolu, odnosno kao teško ubistvo učinjeno iz drugih niskih pobuda iz člana 114. stav 1. tačka 5. KZ Srbije, kao lišenje života bremenite (trudne) žene (čl. 114. st. 1. tač. 9. KZ Srbije), odnosno kao ubistvo člana porodice koji je bio prethodno zlostavljan (čl. 114. st. 1. tač. 10. KZ Srbije).

KZ Srbije u članu 54. propisuje opšta pravila o odmjeravanju kazne, koja su ustvari generičke prirode, tj. pretvarajući se da su rodno neutralna ustvari i dalje ostaju isključivo u okvirima patrijarhalnog pravnog sistema. Doduše, zakon propisuje da će za krivično djelo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i vjeroispovjesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, sud tu okolnost cijeniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obilježje krivičnog djela (čl. 54a KZ Srbije).

Nedavno su nevladine organizacij uputile inicijativu Radnoj grupi za izmjenu Krivičnog zakonika pri Ministarstvu pravde Srbije prijedlog za dopunu KZ, koja se odnosi na inkriminaciju femicida kao posebnog krivičnog djela.

Hrvatska

U hrvatskom Kaznenom zakonu⁵⁵ (u daljem tekstu: KZ RH) ne postoji definicija femicida. S obzirom da femicid nije inkriminisan kao posebno krivično delo, on može biti kvalifikovan kao obično ubistvo iz člana 110. KZ RH ili teško ubistvo iz člana 111. KZ RH. Kao oblik teškog ubistva femicid može biti tretiran kao ubistvo žene učinjeno iz mržnje, odnosno kao teško ubistvo učinjeno iz drugih niskih pobuda iz člana 111. stav 4. KZ RH, kao ubistvo žene koja je posebno ranjiva zbog trudnoće – ubistvo trudne žene (čl. 111. st. 2. KZ RH), odnosno kao ubistvo bliske osobe koju je počinitelj prethodno zlostavljao (čl. 111. st. 3. KZ RH).

Definicija bliskih osoba⁵⁶ proširena je, pored članova porodice, na bivšeg bračnog ili vanbračnog druga, bivšeg životnog partnera ili neformalnog životnog partnera, sadašnjeg ili bivšeg partnera u intimnoj vezi, odnosno na osobe koje imaju zajedničko dijete te osobe koje žive u zajedničkom domaćinstvu (čl. 87. st. 9. KZ RH).

Prema članu 47. KZ RH propisana su opšta, generička i rodno neutralna, pravila o odmjeravanju kazne. Također, kao i u Srbiji postupanje definirano unutar zločina iz mržnje uzet će se kao otežavajuća okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje (čl. 87. st. 21. KZ RH). Zločin iz mržnje je krivično djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, jezika, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe.

---

⁵⁵ Kazneni zakon Republike Hrvatske („Narodne novine Republike Hrvatske“, broj 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22).

⁵⁶ Članovi porodice su bračni ili vanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnik po krvi u ravnoj liniji, srodnik u pobočnoj liniji zaključno do trećeg stepena, srodnici po tazbini do do zaključno drugog stepena, usvojitelj i usvojenik (čl. 87. st. 8. KZ RH).

Zakonska inicijativa koju je 2021. podnio Klub zastupnika Socijaldemokrata da se u KZ RH uvede femicid je odbijena uz obrazloženje da je ubistvo zbog spola i rodnog identiteta, kao oblik ubistva počinjenog iz mržnje već obuhvaćena čl. 111. st. 4. KZ RH, odnosno kao oblik teškog ubistva.⁵⁷

Pregled krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini relevantnog za procesuiranje femicida

Što se tiče krivično pravnog okvira Bosna i Hercegovina niti u jednom od svojih krivičnih zakona nema priznat femicid kao posebno krivično djelo.

Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine⁵⁸ (u daljem tekstu: KZ FBiH), Krivičnim zakonikom Republike Srpske⁵⁹ (u daljem tekstu: KZ RS) i Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine⁶⁰ (u daljem tekstu: KZ BD BiH) propisan je veliki broj krivičnih djela kojima se štiti život i tijelo čovjeka. Ova krivična djela možemo podijeliti u dvije grupe: 1) krivična djela sadržana u glavi pod nazivom „Krivična djela protiv života i tijela“ (glava XVI KZ FBiH, glava XII KZ RS i glava XVI KZ BD BiH. Objekt zaštite ovih krivičnih djela je jedino i isključivo život i tjelesni integritet čovjeka i 2) Krivična djela sadržana u drugim glavama krivičnih zakona/zakonika u BiH, čiji primarni objekt zaštite nije život i tijelo čovjeka, ali kod kojih se smrtna posljedica javlja kao kvalifikatorna okolnost.

Krivično djelo ubistva, osnovno je krivično djelo kojim se u krivičnom zakonodavstvu u BiH štiti život čovjeka.⁶¹ Dakle, prema opšte prihvaćenoj semantici to je smrt jednog čoveka prouzrokovana od strane drugog čovjeka.⁶²

Za ovo krivično djelo zakonodavac u Federaciji BiH i Brčko Distriktu BiH opredjelio se za kaznu zatvora najmanje pet godina, dok u Republici Srpskoj propisuje kaznu zatvora od pet do dvadeset godina. Suštinski riječ je o jednakom kažnjavanju jer prema KZ FBiH i KZ BD BiH opšti zakonski maksimum za kaznu zatvora iznosi 20 godina, za razliku od KZ RS gdje je ova zakonska granica postavljena na 30 godina.

KZ FBiH u članu 166. stav 2. propisuje krivično djelo teškog ubistva, te predviđa kvalifikatorne okolnosti koje osnovnom obliku ubistva daju teži karakter za koje je predviđena kazna zatvora najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Od kvalifikatornih okolnosti zakon predviđa: (a) okrutnost ili podmuklost, (b) bezobzirno nasilničko ponašanje, (c) mržnja, (d) koristoljublje,

⁵⁷ Klub zastupnika Socijaldemokrata, *Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona Republike Hrvatske decembar 2021*, dostupno na https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-12-02/175601/PZ_229.pdf, pristupljeno u maju 2023

⁵⁸ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine FBiH“, br. 36/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).

⁵⁹ Krivični zakonik Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13, 64/17, 104/18, 15/21 i 89/21).

⁶⁰ Krivični zakon Brčko Distrikta BiH, („Službeni glasnik BD“, br. 19/2020 – prečišćeni tekst).

⁶¹ Čl. 166. st. 1. KZ FBiH, čl. 124. st. 1. KZ RS i čl. 163. st. 1. KZ BD BiH.

⁶² Kolarić, D., *Krivično delo ubistva*, Službeni glasnik, Beograd, 2008, str. 151.

učinjenje ili prikrivanje kod drugog krivičnog djela, bezobzirna osveta, druge niske pobude, (e) svojstvo pasivnog subjekta (ubistvo sudije ili tužioca, službene ili vojne osobe). Identične kvalifikatorne okolnosti, sa izuzetkom ubistva sudije ili tužioca, predviđene su u članu 163. stav 2. KZ BD BiH.

Krivično djelo teškog ubistva zakonodavac u RS je predvidio u posebnom članu 125. te je, u poređenju sa KZ FBiH, propisao više kvalifikatornih okolnosti koje osnovnom obliku ubistva daju teži vid. Navedenim članom predviđeno je da će se kaznom zatvora od najmanje deset godina ili kaznom doživotnog zatvora kazniti: (1) ko drugog liši života na svirep ili podmukao način, (2) ko drugog liši života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete, mržnje ili iz drugih naročito niskih pobuda, (3) ko liši života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao, (4) ko drugog liši života pri bezobzirnem nasilničkom ponašanju, (5) ko drugog liši života i pri tome umišljajno dovede u opasnost život još nekog lica, (6) ko umišljajno liši života dva ili više lica, a ne radi se o ubistvu na mah, ubistvu djeteta pri porođaju ili ubistvu učinjenom pod osobito olakšavajućim okolnostima, (7) ko liši života djeteta ili žensko lice za koje zna da je bremenito, (8) ko liši života sudiju ili javnog tužioca u vezi sa vršenjem njihove sudijske ili tužilačke dužnosti, ili ko liši života službeno ili vojno lice pri vršenju poslova bezbjednosti ili dužnosti čuvanja javnog reda, hvatanja učinitelja krivičnog djela ili čuvanja lica lišenog slobode i (9) ko drugog liši života pri izvršenju krivičnog djela razbojništva ili razbojničke krađe. U stavu 2. ovog člana predviđeno je da će ista kazna primjeniti kada je lišenje života izvršeno organizovano ili po narudžbi.

Prema zakonskim odredbama koje regulišu krivično djelo teškog ubistva na području Bosne i Hercegovine može se zaključiti da se teška ubistva klasificiraju prema različitim kriterijumima, i to:

- prema načinu izvršenja: (a) ubistvo na okrutan/svirep način, (b) ubistvo na podmukao način i (c) ubistvo izvršeno organizovano ili po narudžbi;
- s obzirom na pobude učinitelja: (a) ubistvo iz mržnje, (b) ubistvo iz koristoljublja, (c) ubistvo radi učinjenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela i (d) ubistvo iz bezobzirne osvete ili drugih niskih pobuda;
- s obzirom na okolnosti učinjenja i posljedicu: (a) ubistvo pri bezobzirnem nasilničkom ponašanju, (b) ubistvo kojim se umišljajem dovodi u opasnost život još nekog lica, (c) ubistvo više osoba i (d) ubistvo pri izvršenju krivičnog djela razbojništva ili razbojničke krađe;
- s obzirom na svojstvo pasivnog subjekta: (a) ubistvo službenog ili vojnog lica pri vršenju službene dužnosti, (b) ubistvo sudije ili javnog tužitelja, (c) ubistvo djeteta, (d) ubistvo člana porodice kojeg je učinitelj ranije zlostavljao i (e) ubistvo ženskog lica za koje učinitelj zna da je trudna/bremenita.

Međutim, ovo su sve rodno neutralne kvalifikacije koje ignorišu realnost nejednakosti, opresije i sistemskog nasilja nad ženama i djevojčicama. Ova rodna neutralnost, pošto se odnosi i na muškarce i na žene kao žrtve i počiniocce, bez detaljnog vođenja raščlanjenih podataka (a kao što smo već gore vidjeli u BiH se i ne radi baš najbolje iako je to zahtjev koji proizilazi iz Istanbulske konvencije) u principu maskira rodne odnose moći u društvu i u konačnici prikazuje netačnu sliku

o femicidu i nasilju nad ženama i djevojčicama. Samim tim nasilje nad ženama se i dalje ne vidi kao nešto uzrokovano u nejednakosti i opresiji.

Čak i posebna kvalifikatorna okolnost teškog ubistva koja proističe iz člana 125. stav 1. tačka c) KZ RS a koja propisuje lišavanje života člana svoje porodice kojeg je prethodno zlostavljao ustvari je rodno neutralna. Isti slučaj je i sa načinom na koji je ova inkriminacija obuhvaćena u KZ FBiH i KZ BD BiH u okviru krivičnog djela nasilja u porodici, kao najtežeg oblika ovog krivičnog djela.⁶³ Tu se zapravo radi o posebnom obliku nasilja u porodici koji zapravo predstavlja oblik teškog ubistva koje je zbog specifičnosti učinitelja i žrtve u smislu specifičnosti njihovog međusobnog odnosa svrstano u oblike ovog krivičnog djela.⁶⁴ Kazna za ovaj oblik krivičnog djela odgovara kazni za teško ubistvo. Članom porodice smatraju se bračni i/ili vanbračni partneri i njihova djeca, srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena, roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera, usvojitelji i usvojenici, lica koja žive ili su živjela u istom porodičnom domaćinstvu bez obzira na srodstvo i sl.⁶⁵

Pored toga što je i zaštita od nasilja u porodici rodno neutralno formulirana, ona operira unutar uske definicije porodice, te nužno ne štiti sve oblike intimnih partnerskih odnosa kao jednog od najčešćih okolnosti u kojima se dešava femicid kod nas. Da ne govorimo o tome da su potencijalni drugi oblici femicida i nasilja nad ženama potpuno nevidljivi ako se oslanjamo isključivo na Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i njegovu logiku. U ovom kontekstu se možemo osvrnuti i na posebne kvalifikacijske okolnosti predviđene u članu 125, paragraf 1, tačka 7) KZ RS, koji propisuje da je teško ubistvo i ono ko liši života djeteta ili žensko lice za koje zna da je trudna. Ovdje se treba postaviti pitanje, da li je ovo namijenjeno zaštiti žene ili je ustvari zaštita nerođenog djeteta, koje se vidi kao budućnost i opstank države.

Nije dovoljno da se rodno zasnovani zločini smjeste unutar okvira tradicionalnog krivičnog zakona, jer je on kao što smo već rekli ne samo da je rodno neutralan već izrazito patrijarhalan. Rodno zasnovani zločini su posljedica kompleksnih društvenih i kulturoloških problema, a tradicionalni krivični zakon je dio tih problema. S toga definiranje femicida mora izbjeći simplifikaciju, odnosno truditi se da ne dođe do razvodnjavanja i ublažavanja političkih argumenata i konteksta koji opravdavaju uvođenje, razmatranje i poseban tretman ovog fenomena.⁶⁶

Zakonodavni okviri za posjedovanje malog oružja i lakog naoružanja u BiH iz feminističke perspektive

⁶³ Čl. 222. st. 6. KZ FBiH i čl. 218. st. 6. KZ BD BiH.

⁶⁴ Tomić, Z., *op. cit.*, str. 142.

⁶⁵ Član 7. Zakona o zaštiti nasilja u porodici Republike Srpske, *Službeni glasnik RS, broj 102/12, 108/13, 82/16 i 84/19*

⁶⁶ Vidi npr. Laporta Hernandez, E. *Femicide/femicide. Reflections on feminist law*. Tesina. Universidad Carlos III, Madrid. 2012. Dostupno na štanskom na: https://e-archivo.uc3m.es/bitstream/handle/10016/18787/TFM_MEADH_Elena_Laporta_2012.pdf, pristupljeno u maju 2023

Pored analize i eventualnih izmjena krivične regulative neophodno je razmotriti i eventualne druge zakonodavne okvire koji olakšavaju femicid. Jedan od takvih sigurno jeste i pitanje reguliranja posjedovanja lakog oružja upravo zbog toga što nam globalni podaci o femicidu ukazuju na činjenicu da je prisutnost oružja u značajan faktor rizika za femicid, naročito u intimnim partnerskim odnosima.

Posjedovanje oružja i municije u BiH reguliše se u 12 zakona. Tako zakon ima entitet Republika Srpska, distrikt Brčko, te svih deset kantona u Federaciji. Ovi zakoni nisu u potpunosti ujednačeni, ni međusobno niti sa legislativom u EU, što je jedan od zahtijeva na putu pridruživanja. Pored ovih zakona, na državnom nivou, postoji Strategija za kontrolu malog i lakog naoružanja usvojena 2020.⁶⁷, a koja se tiče perioda 2021-2024, te Akcioni plan sprovođenja Strategije. Ovaj dokument ukazuje na probleme koji se tiču bezbjednosti, naročito žena, te upotrebu vatrenog naoružanja pri počinjenju krivičnih djela.

Iako je BiH potpisnica Istanbulske konvencije, koja u Članu 51, nalaže zemljama potpisnicama da njihova zakonodavna tijela osiguraju nadzor nad počinocima nasilja i sprječavanje ponavljanja, što uključuje i veći nadzor na posjedovanjem oružja osoba koje su počinioi nasilja, nema jasno propisanih mjera koje ovo omogućavaju.

Državna strategija

Strategija konstatuje povećanu upotrebu oružja u nasilnim djelovanju pojedinaca, te u slučajevima nasilja u porodici, te ukazuje na činjenicu da muškarci čine većini počinilaca krivičnih djela povezanih sa upotrebom vatrenog oružja. Konstatuje se da “rodna perspektiva ima veoma značajnu ulogu u razumjevanju distribucije i potražnje za vatrenim oružjem, kao i specifičnih rizika sa kojima se žene i muškarci suočavaju u pogledu zloupotrebe vatrenog oružja”.⁶⁸

Strategija nalaže integrisanje rodne perspektive “u strateški i operativni okvir”⁶⁹, a kao preduslov za efikasnu kontrolu oružja. Uvidom u postojeći zakonodavni okvir, nije vidno da je ova preporuka ispoštovana.

Zakonski okvir za posjedovanje pružja i municije

Svi postojeći zakoni definišu različite kategorije oružja i municije, te opće uslove i načine na koji se mogu dobiti dozvole za posjedovanje i nošenje, odnosno za koje vrste oružja i municije i pod kojim uslovima nisu potrebne dozvole.

Na teritoriji cijele države, nadležne policijske uprava imaju mogućnost, ali ne obavezu, da provjeravaju ispunjenje uvjeta i nakon izdavanja dozvole, a ako saznaju “za okolnosti koje dovode u sumnju daljnje ispunjavanje tih uvjeta”.⁷⁰

⁶⁷ Ministarstvo sigurnosti BiH, *Strategija za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini 2021-2024*, 26. februar 2021., dostupno na <http://msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=20202&langTag=bs-BA>, pristupljeno maj 2023

⁶⁸ Ibid, str. 19

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Vidi npr. čl 10 para 7 Zakona o nabavci, držanju i nošenju oružja i municije Kantona Sarajevo, ibid.

Kao "opravdan razlog" za posjedovanje oružja, Zakon definiše: ličnu sigurnost ("ukoliko učini vjerovatnim da bi mu mogla biti ugrožena lična sigurnost ili zbog drugih okolnosti"⁷¹), za potrebe lova, sporta ili kolekcionarstva. Zakon također definiše članstvo u sportskim streljačkim društvima, naslijeđe, kolekcionarstvo kao moguće razloge zbog kojih mogu biti izdate dozvole. Policijski službenici su u svakom od definisanih razloga dužni utvrditi postojanje "opravdanog razloga".

Kazna za nelegalno posjedovanje oružja u BiH iznosi do tri godine zatvora, a predviđene su i novčane kazne od 250 eura do 500 eura za fizičke osobe, odnosno od 5.000 eura do 7.500 eura za pravne.

Zakonima definiše i posebne uslove za izdavanje odobrenja za nabavljanje oružja fizičkom licu, što podrazumijeva i zdravstveno uvjerenje. No, tek dio postojećih zakona definiše i koje vrste liječnika bi trebale dati svoje mišljenje. Zapravo, na jednom je pojedincu, odnosno ministru zdravstva, koji može ili ne mora biti specijaliziran za tu materiju, da propisuje podzakonske propise koji određuju zdravstvene uvjete za posjedovanje oružja.

Postojeći zakoni nalažu da ljekarsko uvjerenje prilikom predaje zahtjeva ne bude starije od šest mjeseci, ali se obnova uvjerenja traži tek za pet do deset godina, što predstavlja izuzetno dug period. U svim slučajevima, data je mogućnost policijskim upravama da odluče da li pojedinac treba ići na provjeru zdravstvenog stanja ili ne, zahtijevajući od onog ko posjeduje oružje da sam prijavi eventualnu promjenu ili da to urade liječnici koji su upoznati sa stanjem te osobe, a koji nužno ne moraju znati da ta osoba posjeduje oružje.

Niti jedan zakon nema dio koji eksplicitno upućuje na porodično nasilje kao takvo, iako većina navodi da osobe protiv kojih postoje sudski slučajevi povezani za porodično nasilje ne mogu dobiti dozvolu. Ipak, opće je poznato da je broj slučajeva porodičnog nasilja koji su registrovani, ili imaju sudski ishod, prilično ograničen. Uz to, čak i kada su registrovani slučajevi porodičnog nasilja, rijetko su to slučajevi sa kojima se bave sudovi, a često su ne izreču ni presude za minorne prekršaje. Slična je situacija i s ostalim oblicima rodno zasnovanog nasilja: uslov je da se takvo nasilje kriminalizira i procesuirao kao fizičko nasilje.

Zakon ne nalaže centrima za socijalni rad, ili članovima porodice, da prijave promjene u ponašanju osoba koje posjeduju oružje, niti ukazuje na potrebu da oni prijave te slučajeve nadležnim policijama i institucijama.

Općenito, postojeće zakonodavstvo koje se tiče posjedovanja oružja i municije u BiH je decentralizovano i prilično liberalno kada je riječ o izdavanju dozvola. Rodna perspektiva je potpuno zanemarena u ovim zakonima, kao i činjenica o postojanju znatnog broja slučajeva zlupotrebe oružja u slučajevima porodičnog nasilja. Uz to, institucije ne rade dovoljno (ako uopće) na promociji razoružanja, što je suprotno feminističkim principima, ostavljajući oružje u rukama prevelikog broja ljudi, te dajući mogućnost za zlupotrebu.

---

⁷¹ Čl. 11 para 2, ibid.

Umjesto zaključka: kako zagovarati prevenciju femicida

Kako mediji imaju snažan uticaj na formiranje javnog mnijenja, jedan od zadataka za bilo koga ko se upušta u zalaganje za promjene zakona, ali i prevenciju i sprječavanje nasilja, jeste rad sa novinarima i medijskim kućama, ali i angažman u javnim kampanjama koje će podići svijesti kod građanstva.

Da bi se radilo na ovome, potrebno je da feministice i civilno društvo jasno definiše osnovne termine, od nasilja u porodici do femicida, i približi ih cjelokupnom društvu, svim generacijama. Također je neophodno imati bazu podataka sa slučajevima koji imaju odlike femicida i tu bazu učiniti javnom.

Pored javnosti, od izuzetnog je značaja obrazovanje policije i drugih službenika koji rade u krivičnom sistemu, po ovim pitanjima. Trenutno stanje u Europi, uključujući BiH, je da su slučajevi ubistava žena istraživani kao zločini koji nemaju rodnu dimenziju. No, EIGE ukazuje na potrebu da se zločini u kojima su žrtve žene istražuju od početka kao potencijalni femicid ili rodno zasnovano nasilje. Na taj način će se drugačije prikupljati dokazi i voditi postupak. Šta više, u ovom izvještaju se ukazuje da bi trebali postojati specijalni timovi za istraživanje femicida pri policijama i tužilaštvima.

Javnost mora znati i zašto je važno da femicid bude prepoznat zakonom. Šta to znači za žrtve i njihove porodice, te na koji način to može doprinijeti spječavanju ovog zločina. Takva pojašnjenja također moraju biti dio kampanja, a sve kako bi se pridobila javnost koja je najveći saveznik civilnom društvu u lobiranju za izmjenu zakonodavstva. U javnim kampanjama moraju učestvovati pravni stručnjaci, socijalni radnici i psiholozi, koji bi dodatno objasnili nedostatke sistema koji ne prepoznaje femicid kao krivično djelo.